

UDK: 323.21-057.875(497.521.2)

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 3. studenog 2014.

„Znam da ništa ne znam“: politička kompetencija i politička participacija među mladima u Zagreb

MARKO KOVAČIĆ

Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

marko@idi.hr

IVANA VRBAT

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ivanavrbat@gmail.com

Mladi su, kao indikator stanja društva, oduvijek bili zanimljivi istraživačima. Njihovi stavovi, vrijednosti, kompetencije, ali i ponašanja lakmus su papir kojim se mogu solidno objasniti šire društvene tendencije pojedinog društva. U članku se analizira razina političke kompetencije, kao i razina političke participacije zagrebačke mladeži. Politička kompetencija i politička participacija dvije su odrednice kvalitetnog funkcioniranja konsolidiranih demokracije te ih je važno pratiti i razvijati s ciljem djelotvornijeg demokratskog političkog sustava. Kombinirajući kvalitativne i kvantitativne istraživačke tehnike, autori u tekstu ispituju i kontekstualiziraju navedene dvije strukturalne dimenzije političkog života mladih te ih objašnjavaju na temelju uvida u recentnu znanstvenu literaturu područja. Rezultati istraživanja provedenog za potrebe ovog rada na uzorku od 411 mladih u Zagrebu, kao i pet grupnih intervjua sa srednjoškolcima i studentima, pokazuju izrazito nisku razinu prepoznavanja i razumijevanja uloge i funkcije faktora politika za mlade čime se destimulira njihova participacija u političkom životu zajednice. Osim toga, rad detaljno analizira različite vidove političke participacije te nudi objašnjenje razloge niske formalne i neformalne participacije.

Ključne riječi: mladi, politička participacija, politička kompetencija, Zagreb

1. Uvod

Hrvatsko društvo, kao uostalom i sva druga postkomunistička, društvo je promjene. To su promjene društvenog, ekonomskog i političkog sustava. Stotine su knjiga i tisuće radova politološke provenijencije napisane o kontekstualizaciji i prilagodbi bivših socijalističkih društava novoj demokratskoj svakodnevnici. Oni analiziraju tu promjenu u kontekstu vrijednosti, participacije, stavova, ekonomskih faktora, međunarodnog okruženja, moći aktera, elita i inih čimbenika koji imaju utjecaja na institucionalizaciju demokratskog političkog poretka. Spomenuta tranzicija u Hrvatskoj bila je izazovnija, zbog ratnih zbivanja, kriminala u privatizaciji i političke kulture, od one u većini postsocijalističkih zemalja te je, kao takva, na različite načine utjecala na različite društvene skupine. Mladi su svakako jedni od njih.

Kao populacija, mladi su u većini slučajeva najviše pogođeni procesom tranzicije. Naime, osim što su kao i druge društvene skupine receptori i svojevrsni kreatori novih društvenih vrijednosti, tj. akteri prelaska iz nedemokratskog u demokratski politički poredak, što je sam po sebi neizvjestan i hektičan proces, oni prolaze i tranziciju iz djetinjstva u odraslost, odnosno oni koji spadaju u starije mlade još osjećaju posljedice same tranzicije. Proces odrastanja obilježen je identitetskim pitanjima, internalizacijom normi i vrijednosti koje mladi usvajaju kako bi se mogli afirmirati u društvu, promjenom uloga, ali i percepcijom sebe. Drugim riječima, iz korijena se mijenja način kako mladi poimaju okolinu, ali se mijenja i poimanje okoline prema mladima. Ta takozvana dvostruka tranzicija potencijalno je opasna za mlade koji su često „izloženi novim i većim izazovima nego što su im se otvorile nove i bolje perspektive“ (Ilišin i Radin, 2007). Osim toga, hrvatsko društvo već je 12. kvartal u recesiji te negativne posljedice ekonomske krize utječu na različite društvene skupine. S obzirom da je većina mladih u Hrvatskoj još uvijek nije ekonomski neovisna, ekonomska kriza posebno pogađa njih. Smanjenje mogućnosti za osamostaljivanje te posebice visoka nezaposlenost čiji dugotrajni učinci mogu nepovoljno utjecati na društvenu inkluziju neki su od razloga su zašto je ekonomska kriza najviše pogodila upravo mlade. Baš iz tog razloga država stupa na scenu i pomoću politike za mlade, odnosno „niza koraka kao rezultata interakcije različitih aktera kojima je cilj stvoriti poticajno okruženje za razvoj mladih i njihovu integraciju u društvo“ (Kovačić, 2014a) pomaže mladima da se ostvare u danom kontekstu.

Kad se demokratske institucije ustale te počinjemo govoriti o konsolidiranoj demokraciji, građani su ti koji bi trebali nastaviti kreirati, propitkivati i mijenjati (ako institucionalni okvir to dopušta) demokratske institucije koje potencijalno ne funkcioniraju na način na koji to društvo od njih očekuje. Bit demokracije je prema nekim autorima (Sartori, 1987) ne nužno vladavina naroda, već odabir naroda onih koji će vladati. Da bi to bilo moguće, potrebno je da su građani kapacitirani znanjima i vještinama te da imaju definirane stavove o demokraciji kao političkom poretku. Ove tri funkcionalne dimenzije političke pismenosti (znanja, vještine i stavovi) smatraju se temeljnim stupovima političkog obrazovanja (Patrick, 1977) na kojima bi trebao počivati obuhvatan i responzivan program obrazovanja građanstva za aktivno sudjelovanje istoga u društvu i politici. Mladi bi tu opet trebali biti u fokusu.

S obzirom da su mladi kao društvena skupina velikim dijelom sastavljeni od učenika i studenata,¹ podskupina koji se prvenstveno posredstvom formalnog obrazovanja (ali ne i manje bitno neformalnog i informalnog) educiraju kako bi usvojili vrijednosti, znanja i vještine za ostvarivanje u društvu, važno je u obrazovni sustav uvesti odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo. Ishodi obrazovnog sustava ne bi tako trebala biti samo znanja o klasičnim predmetima, već i o načinu funkcioniranja zajednice te ulozi pojedinca u kreiranju iste. Gutmann (1987) primjerice ide tako daleko te kaže da je političko obrazovanje najvažnija dimenzija javnog školovanja jer upravo ono omogućuje participaciju i permanentno (re)kreiranje demokratskih institucija Usvajanjem takvih sadržaja mladima se demonstrira važnost aktivnog sudjelovanja u demokratskim procesima čime demokracija postaje jača i približava se svom idealu – vladavini naroda.

U radu koji slijedi, a potaknuti aktualnom javnom raspravom o potrebi i modelima uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja u hrvatski odgojno-obrazovni sustav, prezentirat ćemo nalaze istraživanja političke kompetencije mladih u Zagrebu. Kombinacijom kvalitativnih i kvantitativnih istraživačkih tehnika prikupljeni su podaci o razini i dimenzijama političke kompetencija mladih Zagrepčana te njihovoj spremnosti i samoj percepciji političke participacije. Cilj rada je konceptualizirati političku kompetenciju mladih u Zagrebu, objasniti razloge i niske kompetencije i niske participacije te objasniti percepciju mladih o ova dva pojma. Drugim riječima, rad ima za cilj pridonijeti razumijevanju određenih aspekata demokratske političke kulture mladih kako bi se dobio detaljniji uvid u političke odrednice mladih.

Rad se sastoji od dva dijela. U prvom dijelu donosimo pregled relevantne literature o političkoj kompetenciji i političkoj participaciji mladih uokvirene u kontekst demokratske političke kulture. Na temelju suvremene literature, konstruira se teorijski okvir za daljnju analizu mladih Zagrepčana. Drugi dio rada je metodološko-empirijsko poglavlje u kojem, osim što objašnjavamo metodologiju i argumentiramo opravdanost korištenja istraživačkih tehnika za potrebe ovog istraživanja, donosimo rezultate empirijskog istraživanja. Istraživanje je provedeno kombinacijom upitnika i grupnih intervjuja čime se željela postići veća valjanost istraživačkih nalaza, ali i obuhvatiti dimenzije koje bi bilo nemoguće ukoliko bi se koristile isključivo kvantitativne ili samo kvalitativne tehnike iako se istraživački zaključci baziraju na kvalitativnom istraživanju. Nalazi istraživanja stavljaju u kontekst te se objašnjava politička kompetencija i političke participacije mladih.

Ovaj rad nema intenciju dati detaljan pregled svih dimenzija političke kompetencije/participacije, već usmjeriti razmišljanje, kako istraživača tako i praktičara, prema ovim i sličnim temama, koristeći različite dostupne metode i sadržaje.

1 Ne postoji jedinstvena definicija mladih. Dok Ujedinjeni narodi, primjerice definiraju gornju dob mladosti s 24, većina europskih država tu granicu podiže na 30. U Hrvatskoj, mladima se smatraju sve one osobe između 15 i 30 godina, čime dolazimo do četiri osnovne podskupine mladih: učenici, studenti, nezaposleni i zaposleni.

2. Teorijski okvir: politička kompetencija i politička participacija – dvije strane medalje demokratske političke kulture?

Demokratska politička kultura jedan je od važnijih čimbenika snažne, konsolidirane demokracije. Brojni su inozemni i domaći autori (Almond i Verba, 1943; Putnam, 2001; Diamond, 1994; Inglehart, 1988; Muller i Seligson, 1994; Vujčić, 1999; Šiber, 1992) istraživali i objašnjavali veze između performansa demokracije i demokratske političke kulture. Na temelju analize potencijalnih uzročnih mehanizme između dva pojma, pisanja o različitim dimenzijama i vidovima političke kulture, opisivanja primjere uspješnih i manje uspješnih demokratskih djelovanja zemalja, ali i istraživanja alata razvijanja demokratske političke kulture, danas u političkoj znanosti prevladava tvrdnja da demokraciju ne možemo svesti samo na formalne institucije i veze među njima, već da je i faktor političke kulture (koja u sebi sadrži velik broj kategorija, počevši od participacije, preko kompetencija za sudjelovanje u demokratskim procesima pa sve do normi povjerenja i uzajamnosti) neizostavna jedinica analize pri istraživanju suvremenih demokracija. Vujčić tako, pokušavajući sistematizirati različite pravce i teorije o odnosu demokratska politička kultura-demokracija, interpretirajući Weila iznosi argument da se odnos između političke kulture i demokracije može proučavati iz dva pristupa. On tvrdi da bi se pristup u kojem demokraciji odgovara demokratska politička kultura mogao nazvati korespondentnim, ali koji kao takav implicira i determinirajuću ulogu političke kulture u kauzalnom odnosu kultura-struktura, dok drugi pristup koji tvrdi da u demokraciji postoji složen interakcijski odnos između političke strukture i političke kulture te njegovih učinaka na demokraciju naziva interakcijskim (Vujčić, 1999: 117).

Almond i Verba (1963) vjerojatno su najpoznatiji teoretičari političke kulture. Njihova diferencijacija participativne, subjektivne i parohijalne političke kulture nezaobilazna je točka gotovo svake analize političke kulture. Njihov argument koji kaže da analogno tipovima političke kulture, građani preuzimaju uloge sudionika (*participant*), podanika (*subject*) i parohijalnog tipa (*parochial*) zanimljiv je za kontekst ovog članka. Participanti su tako politički informirani i spremni na poduhvate s ciljem sudjelovanja u političkim odlukama (Miheljak, 2006). Upravo su politička kompetencija i politička participacija sastavni dijelovi demokratske političke kulture. Ove dvije funkcionalne dimenzije prepoznaje i Zagorka Golubović (2004), koja u svom tekstu nudi obuhvatnu definiciju političke kulture. Ona tako smatra da pored oblika participacije pojedinaca u društvenoj praksi, politička kultura uključuje i norme i uvjete njihove participacije, a to znači i tipove društvenih/političkih akcija, kao i procese u kojima se individue pripremaju za društvenu participaciju (socijalizacija, a posebno politička socijalizacija, formiranje „društvenog karaktera“, procesi simbolizacije, prihvaćeni tipovi vjerovanja i ideologije, dominantni mentalitet, takozvani nacionalni karakter). Ukoliko su navedeni procesi i dimenzije utemeljeni na sudjelovanju građana i njihovim težnjama za demokratičnijim politički poredak, riječ je o demokratskoj političkoj kulturi. Političke kompetencije i politička participacija, uokvireni u ovu priču, tako postaju neizostavni čimbenik demokratskog političkog života. Prihvatimo li tu argumentaciju, ostaje nam vidjeti kako ih operacionalizirati i konceptualizirati te tko ima zadaću razvijati iste među građanima.

2. 1. Pojam političke kompetencije (u kontekstu mladih)

Važnost političke kompetencije za upravljanje pojedinom društvenom i političkom zajednicom jedna je od glavnih tema političke filozofije još od Platona. Mnogi su klasici političke teorije, poput Aristotela, Machiavellija, Rousseaua, Hamiltona i Jacksona, Milla, Rawlsa, Gutmann te mnogih drugih, raspravljali o vrlinama potrebnima za djelotvorno i učinkovito upravljanje zajednicom. Konkretno političke kompetencije su dakako varirale ovisno o društveno-političkim prilikama, no konsenzus je da one trebaju biti prisutne kod ljudi koji upravljaju nekom zajednicom. Jackson i Marcus (1975) tako su objasnili povezanost ideološkog ograničenja i političke kompetencije zaključivši da je politička kompetencija nezanemariv faktor u objašnjavanju ideološkog profiliranja građana. Bez poznavanja pravila igre pojedinog društveno-političkog sustava, ali i odnosa između institucija i ljudskog kolektiva (bio on građanstvo, podanici, robovi ili nešto četvrto) nemoguće je kvalitetno donositi odluke koje bi društveno-političku zajednicu usmjerile prema progresu. Galston baš iz tog razloga zaključuje da dobro uređeni *polity* zahtjeva građane s adekvatnim znanjem, vještinama i odlikama karaktera (1991: 343). Političke kompetencije tako zauzimaju važno mjesto u analizi različitih društveno-političkih poredaka, kako u empirijskoj, tako i u normativnoj retorici društvenih znanstvenika. No preveliki fokus na političke kompetencije iznjedrio je i kritičare istoga. Lupia u svom tekstu o istraživanjima političke kompetencije upozorava na nedostatke skala kojim se mjeri ovaj koncept te apelira na „konzistentnost između temeljnih činjenica o vezi između informacije i odabira“ (2006: 217) pri konceptualizaciji i procjenjivanju političke kompetencije. Upravo ova kritika mnogih dosadašnjih istraživanja razlog je zašto će fokus ovog rada biti na podacima iz kvalitativnih istraživanja pomoću kojih je jednostavnije procijeniti znanja, vještine i stavove pojedinaca o političkim dimenzijama, dok će oni kvantitativni dati okvir za analizu.

Kako bi se osnovni pojmovi konceptualizirali, potrebno jasno razlučiti koncept političke kompetencije od sličnih koncepta, operacionalizirati ga i istaknuti važnosti istih za demokraciju, pozivajući se na relevantne argumente proizašle iz istraživanja.

„Demokracija nameće veću odgovornost običnim ljudima nego autoritarni poretci“. Ovu Dahlovu izjavu (1998) nemoguće je ne spomenuti kada se govori o konceptu političke kompetencije. Sama sintagma politička kompetencija sastoji se od prvog dijela koji u sebi podrazumijeva umijeće i način vladanja, tj. organizacije zajednice („politička“) i konglomerata znanja, vještina i stavova, tj. višedimenzionalne kvalitete djelovanja („kompetencija“). Pojam koji se može pronaći u relevantnoj literaturi koja govori o političkim kompetencijama je i pojam političke pismenosti. Crick i Lister (1987) kažu da je to posjedovanje znanja, sposobnosti i stavova koji su potrebni za učinkovito sudjelovanje u političkom životu. Pregled konceptualizacije političke pismenosti mnogih drugih autora (Šalaj, 2011) otkriva kako ne postoje supstancijalne razlike između „političke pismenosti“ i „političke kompetencije“. Drugim riječima, i politička kompetencija i politička pismenost odnose se na iste funkcionalne dimenzije sposobnosti poznavanja i djelovanja građana unutar političkog sustava. Uvidom u literaturu, jedinu razliku koju je moguće identificirati je diskurzivnu. Dok se pojam politička pismenost koristi uglavnom u raspravama o političkoj socijalizaciji i političkom obrazovanju, pojam politička kompetencija inherentniji je za teoriju demokracije i strogo politološke tekstove.

Premda koncept politička kompetencija pati od „konceptijske rastezljivosti“ (Sartori, 1970) koji se često koristi kako u znanstvenom, tako i u javnom diskursu, on uistinu podrazumijeva odgovornost, i elita koje upravljaju, ali i građana koji biraju da legitimno izabrani predstavnici posjeduju određene vrline koje su potrebne za kvalitetno upravljanje državom, gradom ili nekim drugim oblikom demokratske institucije.² Dok bi predstavnici volje građana u demokraciji trebali biti educirani, odnosno posjedovati znanja, vještine i stavove potrebne za upravljanje, građani su ti koji bi trebali imati kompetencije odabrati najbolju opciju koja bi jamčila progres njihove zajednice, no i razumjeti demokratske mehanizme sudjelovanja u upravljanju zajednicom (koji nadilaze puko glasovanje na izborima). Ova dihotomija komplementarna je i Krouseovom i Markusovom razlikovanju političke kompetencije (1984) koji, nadovezujući se na Johna Stuarta Milla, razlikuje instrumentalnu i supstancijalnu političku kompetenciju. Dok se prva odnosi na sposobnost otkrivanja najboljih načina za postizanje cilja, kao i identifikaciju cilja koji će zadovoljiti pojedince, supstancijalna politička kompetencija objašnjava sposobnost razaznavanja ciljeva koji su intrinzično superiorni pojedincu i društvu.

Ranije spomenuti Almond i Verba su ponudili tri dimenzije građanske političke kompetencije: (1) kompetenciju za oblikovanje opće politike, (2) kompetenciju vezanu za načine političkog djelovanja i utjecanja na donošenje političkih odluka te (3) kompetencije vezane za odnose pojedinca i državnih službi (Almond i Verba, 1963). Sintetizirajući pristupe demokratske političke kompetencije, Tihomir Žiljak (2002) prenosi diferencijaciju švicarskog istraživača političkog obrazovanja François Audigiera, koji je ponudio tri razine kompetentnosti, povodeći se za razlikovanjem znanja, stavova i vrijednosti: kognitivne kompetentnosti (kompetentnost pravne i političke naravi, poznavanje današnjeg svijeta, proceduralna kompetentnost, poznavanje načela i vrijednosti ljudskih prava te demokratskog građanstva); afektivne kompetentnosti (etičke kompetentnosti i izbori vrijednosti); sposobnosti za djelovanje (društvene kompetentnosti), sposobnost suživota i suradnje s drugima, sposobnosti za rješavanje konflikata sukladno načelima demokratskog prava, sposobnosti za sudjelovanje u javnoj raspravi.

Kada se govori o političkoj kompetenciji u kontekstu mladih, često se može čuti da je ta skupina nezainteresirana za politiku i političko. To potkrepljuju i podatci na nacionalnoj razini: 10% mladih Hrvata deklarira velik interes, a istodobno ih čak 54% izjavljuje da nemaju nikakvog interesa za politiku (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2013). Razlozi tome su mnogi, no činjenica je da ovakvi podatci trebaju izazvati zabrinutost. S obzirom da su mladi populacija na kojoj ostaje društvo sutrašnjice, njihova nezainteresiranost za politiku, kao i nepoznavanje iste, može biti kobno za opstojnost demokratskog sustava. S obzirom na navedene podatke; ukoliko ne postoji strukturirana edukacija u formalnom obrazovnom sustavu koja će razvijati njihovu kompetenciju, iluzorno je za očekivati da će se putem neformalnog ili informalnog učenja educirati o tom području. Drugim riječima, država koja ima ovako visok stupanj nezainteresiranih mladih za politiku riskira danas politički nepismene mlade i potencijalno nekompetentne upravljače sutra. Već je ranije istaknuto da su mladi u procesu izgradnje vlastite osobe te je upravo taj period pogodan za razvijanje i političkih kompetencija pomoću kojih bi mogli sudjelovati u svakodnevno društveno-političkom životu.

² Često je spominjan i koncept političkog znanja. Političko znanje, u odnosu na političku kompetenciju, češći je u politološkim tekstovima i odnosi se na konkretne informacije potrebne za vladanje nekom zajednicom, dok politička kompetencija uključuje i vrijednosti potrebne za procjenu vladanja kao procesa (Smiley, 2007). Iz ovoga slijedi da je političko znanje preduvjet političkih kompetencija.

Nekoliko je osnovnih argumenta koji stipuliraju važnost političke kompetencije za suvremene demokracije, no svi se mogu staviti pod kišobran „informiraniji pojedinci bolje izvršavaju svoje građanske dužnosti i ostvaruju svoja prava“ (Delli Carpini i Keeter, 1996: 219). Argumenti koje spominju tekstovi koji se bave ovom tematikom uglavnom se odnose na pozitivne učinke političkog znanja, no oni se mogu perpetuirati i na pozitivne strane političke kompetencije. Galston (2001: 223) tvrdi da posjedovanje političkog znanja pomaže pojedincima da bolje razumiju svoje interese i kao pojedinci i kao članovi grupe te im omogućuje bolje shvaćanja utjecaja različitih javnih politika na njihove interese. Upravo na temelju tih uvida lakše se razvijaju stavovi i stječu vještine argumentiranja (politička kompetencija) svojih odabira. Nadalje, bez političkog znanja pojedincima je teško staviti pojedine odluke u kontekst stvaranja politika (Galston, 2001) čime se otežava sudjelovanje u deliberativnim procesima (ponovo dio građanske kompetencije). Politička kompetencija građana smanjuje strah i povećava povjerenje u demokratske političke institucije jer razumiju svoju ulogu u procesu kreiranja tih odluka. Naposljetku, Delli Carpini i Keeter (1996) i Popkin i Dimock (2000) u svojim su istraživanjima, koristeći regresijske i korelacijske analize, pokazali da političko znanje povećava vjerojatnost da će pojedinac sudjelovati na izborima, tj. da svijest o koncepciji političkog sustava pozitivno djeluje na želju za političkom participacijom.

2.2. Pojam političke participacije mladih³

Društvena i politička participacija temeljno je ljudsko pravo te je kao takvo proklamirano različitim normativnim aktima, počevši od *Opće deklaracije o pravima čovjeka*, preko ustava demokratskih država pa sve do nacionalnih zakona. Njezinu važnost prepoznaju i utjecajni politički teoretičari, pa tako Verba (1967) u svojoj empirijskoj studiji o političkoj participaciji u Americi elaborira važnost kako formalne tako i neformalne političke participacije za demokratske procese ili Lijphart (1997) koji u svom članku analizira važnost izlaznosti na izbore objašnjava razloge niske izlaznosti u američkom kontekstu. Sudjelovanje pojedinaca i grupa u kreiranju društvenog i političkog života sama je suština demokratskog uređenja te je kao takva neupitna vrijednost suvremenih demokracija.

Participacija mladih širok je pojam. Različite pristupe autora moguće je sažeti u tri kategorije koje opisuju participaciju kao napore: (a) mladih ljudi da se organiziraju oko pitanja njihovog izbora rješavanja problema, (b) odraslih za uključivanje mladih u društvene strukture te (c) mladih i odraslih da se zajedno pridruže u međugeneracijske partnerstva. Ona varira u svom izrazu iz jednog područja na drugo, ali dokle god mladi sudjeluju u institucijama i odlukama koje utječu na njih, to se smatra sudjelovanje mladih u društvu (Checkoway, 1995; Rajani, 2001; Rajani, 2000; Sherrod, Torney-Purta i Flanagan, 2010). Dva su generalna koncepta participacije (1) Participacija kao cilj - koncept pretpostavlja da se posredstvom različitih mehanizama, alata i mjera politika za mlade, mlade usmjerava prema zapošljavanju i kasnije preuzimanju prava za bivanje punopravnim građanima. (2) Participacija kao princip - participacija je proces koji je sam po sebi koristan za razumijevanje i uživanje prava mladih. Ovaj se pristup bazira na ideji da participacija da bi bila participacija i građanstvo da bi bilo građanstvo zahtijevaju identifikaciju pojedinca s tim konceptima (Walther, Hejl i Jensen, 2002).

³ Veći dio ovog poglavlja je u znatnoj mjeri sadržajno identičan *policy paperu* „Prava mladih i participacija mladih u Hrvatskoj u europskom kontekstu“ (Kovačić, 2014b) koji je autor napisao za potrebe Mreže mladih Hrvatske i izrade *Strukturiranog dijaloga o političkoj participaciji mladih*. Razlog tomu je činjenica da je riječ o preglednom radu koji konceptualizira političku participaciju oslanjajući se na referentnu literaturu, dok je u ovom radu teorija o političkoj participaciji samo alat za objašnjavanje istraživačkih nalaza.

Politička participacija često se dijeli na institucionalnu (formalnu) i izvaninstitucionalnu (neformalnu). Dok je institucionalna dimenzija koncentrirana na izbore kao ishodišnu točku demokratskog političkog sustava, izvaninstitucionalna politička participacija uključuje prosvjede, političke bojkote, potpisivanja peticija, dijeljenja letaka, pisanja pisama političarima, građanske neposluhe i korištenje nasilja u političke svrhe. Drugim riječima, sve one aktivnosti koje su usmjerene na promjenu političkih odluka shvaćaju se kao oblik političke participacije. Autori poput Ekmana i Amne (2012) diferenciraju participaciju i na temelju broja, tj. odnosi li se na individualno ili kolektivno iskustvo, odnosno je li angažman mladih usmjeren izravno na utjecanje na donošenje političke odluke (manifestna politička participacija) ili je to sekundarno (latentna politička participacija) (tablica 1). Time dobivaju širok spektar različitih vidova političke participacije te objašnjavaju kompleksnu realnost.

Tablica 1. Latentna i manifestna politička participacija

Sudjelovanje mladih u društvu (latentna politička participacija)			Politička participacija (manifestna)	
Uključivanje (individualno) [involvement]	Angažman [engagement]	Formalna politička participacija	Aktivizam	
			Legalno	Ilegalno
Individualni oblici				
Osobni interes za politička i socijalna pitanja	Aktivnosti vezane za osobni interes za društvo i politiku	Izbori	Izvanparlamentarne metode participacije (primjerice peticije)	Politički motivirano nezakonito djelovanje
Kolektivni oblici				
Osjećaj pripadnosti grupi	volontiranje	Organizirano članstvo, političke stranke, sindikati	Labavo organizirane forme participacije, društveni pokreti, demonstracije, štrajkovi	Ilegalne nasilne akcije, pobune, demonstracije
Životni stil povezan s politikom				

Izvor: prilagođeno prema Ekman i Amnå, 2012: 292

Rasprave o niskoj participaciji mladih, te perpetuaciji iste, česte su u politološkoj literaturi. Nalazi, kako pokazuje Ilišin (2003: 43) interpretirajući podatke različitih europskih studija, potvrđuju da je politička participacija mladih u Europskoj uniji znatno ispodprosječna. Mladi tako, u odnosu na druge društvene skupine mnogo manje politički participiraju te se stvara diskrepancija između njih i drugih društvenih skupina u utjecaju na donošenje odluka. Ilustracije radi, kako ova autorica nastavlja, istraživanja su pokazala da mladi Skandinavci koji prvi put izlaze na izbore, to čine 2-10% rjeđe od prosjeka te da u lokalnim i regionalnim predstavničkim tijelima vlasti ima otprilike 1,5% mladih (Ilišin, 2003: 42). Pitanje koje si u postavljaju neki društveni znanstvenici (Dalton, 2011) je promatramo li političku participaciju mladih na ispravan način. Politolozi pri proučavanju političke participacije mladih, vrlo često reduciraju participaciju na izbornu ponašanje, unatoč nalazima istraživanja da mladi više participiraju u nekonvencionalnoj politici (Dalton, 2011: 8). Ovim

partikularnim pristupom događa se ono na što Rosanvallon (2008) upozorava da se događa i sa samom demokracijom – zanemaruju se ključni aspekti funkcioniranja te se ne dobiva „šira slika“ cjelokupnog sustava. Politička participacija mladih kompleksan je fenomen, kao i uostalom mladi koji se nikako ne mogu smatrati monolitnom društvenom skupinom. Participacija u sebi sadrži elemente društvene odgovornosti, političke kompetencije, političke kulture, ali i izvanjskih faktora poput društvene klime i (nedostatka) podrške društva.

3. Metodološki okvir

Istraživačko pitanje ovog rada bilo je usmjereno na pojašnjavanje nekih dimenzija demokratske političke kulture među mladima u Zagrebu. Počevši od pretpostavke utemeljene na referentnoj literaturi (Ilišin i Radin, 2007; Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2013) koja kaže da mladi na nacionalnoj razini uglavnom nisu zainteresirani za politiku te ne poznaju ključne političke pojmove, što su neke od odrednica demokratske političke kulture (Almond i Verba, 1964), postavili smo hipotezu da je situacija u Zagrebu slična. Drugim riječima, hipoteza od koje polazimo je da mladi Zagrepčani nisu kompetentni za sudjelovanje u demokratskim političkim procesima te da ne participiraju u demokratskim oblicima sudjelovanja u društvu i politici.

H1 – Mladi u Zagrebu nisu politički kompetentni.

Malobrojna istraživanja ove i srodnih tema pokazala su da mladi u Zagrebu općenito imaju manjkav demokratski politički potencijal (Ilišin, 2009) te da postoje indikacije da im građanska kompetencija nije dovoljno razvijena (utemeljeno na izjavama predstavnika organizacija civilnog društva koji rade s mladim Zagrepčankama i Zagrepčanima na sličnim temama).

Druga pretpostavka odnosila se na razliku između formalne i neformalne participacije. Literatura sugerira (Dalton, 2011; Henn, Weinstein i Wring, 2002) da mladi više sudjeluju u neformalnim oblicima demokratskog života, dok formalna politička participacija (prvenstveno izbori) nisu toliko zanimljivi mladoj populaciji. Ovom se nalazu suprotstavljaju nalazi hrvatskih istraživača koje pokazuju da je razlika između formalne i neformalne političke participacije gotovo zanemariva (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2013). Kako bismo dobili nešto bolji uvid u participaciju na razini Zagreba te tako doprinijeli povećanju razumijevanja participacije mladih u Hrvatskoj i bolje razumjeli konture političke kulture u Hrvatskoj, postavili smo na temelju pregleda literature i iskustva rada sa srednjoškolcima sljedeću pretpostavku:

H2 – Mladi u Zagrebu preferiraju neformalne oblike političke participacije nad onim formalnima.

3. 1. Metoda

Istraživanje za potrebe ovog rada prvenstveno je kvalitativno, dok se kvantitativni dio koristio kao predistraživački postupak namijenjen konstrukciji pitanja. Kvantitativno ispitivanje je provedeno tijekom dva tjedna u listopadu 2014. godine primjenom *online* upitnika.⁴ Putem elektroničke pošte i društvenih mreža poslan je poziv na sudjelovanje u istraživanju te poziv da se on proslijedi drugim potencijalnim sudionicima. U ovom dijelu istraživanja sudjelovalo je ukupno 419 sudionika. Raspon dobi sudionika je od 15 do 30 godina, no s obzirom da smo upitnikom htjeli zahvatiti mlade osobe, one iznad 30 godina izostavili smo iz daljnje analize. Prosječna dob sudionika čiji su odgovori uzeti u daljnu analizu je 23 godine. Sudionici su različitog stupnja obrazovanja (18% učenici srednje škole, 25% završena srednja škola, 27% prvostupnik/ca, 31% magistar/ra i više) i radnog statusa (61% učenici ili studenti, 27% zaposleni i 12% nezaposleni). Sudionici su upitnik ispunjavali anonimno i dobrovoljno. Rješavanje upitnika trajalo je otprilike 10 minuta. Pri obradi podataka, osim deskriptivnom statistikom s ciljem demonstracije frekvencija, koristili smo t-test za velike neovisne uzorke kojim smo uspoređivali razinu političke participacije kod osoba koje su članovi ili su nekada bili članovi neke političke stranke i kod osoba koje nisu nikada bili članovi neke političke stranke. Dodatno, korelacijom smo ispitali povezanost varijable političke participacije i demografskih varijabli dobi i razine obrazovanja.

U drugom, kvalitativnom, dijelu istraživanja, provedeni su dubinski grupni intervjui s učenicima srednjih škola i studentima u Gradu Zagrebu. U polustrukturiranim grupnim intervjuima sudjelovali su učenici četiriju srednjih škola (gimnazija, ekonomska, hotelijersko-turistička i trgovačka) te studenti prirodoslovnih i društvenih fakulteta. Ovakvim odabirom srednjih škola željeli smo zahvatiti srednjoškolce različitih interesa, predznanja te socioekonomskog statusa, a odabirom fakulteta studente dvaju najvažnijih područja. Učenici su birani slučajnim odabirom uz pomoć stručnih suradnika – pedagoga konkretne škole, dok su studenti odabrani metodom snježne grude uz kriterij podjednake zastupljenosti vrste studija (prirodoslovni-društveni). U grupnim intervjuima sudjelovali su učenici i studenti u dobi od 15 do 26 godina, ukupno 11 učenika i 15 učenica (42,31% učenika; 57,69% učenica) i osmero studenata/ica. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno, a grupni intervjui u prosjeku su trajali oko 60 minuta, snimani su i transkribirani, a obrađeni su koristeći neke aspekte analize sadržaja. Pitanja za grupni intervju smišljena su na temelju nalaza kvantitativnog dijela čime su se donekle htjeli provjeriti njegovi nalazi.

4 Za *online* upitnik koristila se aplikacija *Google Docs* koja je postavljena na profile društvenih mreža (istraživača i njihovog bližeg kruga prijatelja, šest udruga i nekoliko osnovnih i srednjih škola) te je elektronskim putem poslana na ukupno 32 adrese privatnih osoba, udruga mladih i za mlade te slučajnom uzorku osnovnih i srednjih škola na području Zagreba i fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, s molbom da mladi koji su iz Zagreba ili posljednjih dvije godine neprekidno žive u Zagrebu ispune upitnik. S obzirom da se koristila metoda snježne grude koja je uključivala i ustanove koje su opredijeljene za rad s mladima, nemoguće je procijeniti koliko je ukupno ispitanika kontaktirano. S obzirom da su sva pitanja bila obavezna, 100% ispitanika koji su ispunili anketna pitanja ispunilo je sva pitanja.

3. 2. Mjerni instrumenti

Za *online* primjenu korišten je upitnik konstruiran za potrebe ovog istraživanja kojim su obuhvaćene razine političke participacije mladih u Zagrebu te njihova sposobnost prepoznavanja i razumijevanja osnovnih pojmova unutar političkog sustava. Kriterij odabira ispitanika bio je da minimalno dvije godine žive na području Grada Zagreba.⁵ Upitnik se sastojao od ukupno 23 pitanja, tri pitanja su se odnosila na demografske karakteristike, devet pitanja je obuhvaćalo područje političke participacije, dok je ostatak pitanja zahvatio političke kompetencije. U daljnjom analizi, rezultat na dimenziji političke participacije formiran je kao jednostavna kombinacija odgovora na devet pitanja o učestalosti participiranja u političkim djelovanjima te viši rezultat ukazuje na veću razinu političke participacije.

U drugom dijelu istraživanja, podatke smo prikupili grupnim intervjuom koji se sastojao od ukupno 12 pitanja, otvorenog tipa, sastavljenih za potrebe ovog istraživanja. Pitanja su bila usmjerena na razumijevanje motiva i razloga koji leže u podlozi (ne)sudjelovanja mladih u političkom životu te dublje ispitivanje njihovog razumijevanja političkih pojmova s ciljem otkrivanja njihovih stavova o jedinicama analize te sposobnostima koje imaju za sudjelovanje u demokratskim i društvenim procesima. Grupni intervjui provedeni su u četiri grupe, tri grupe od šest sudionika i jednoj grupi od osam sudionika te su učenici i studenti naizmjenice odgovarali na postavljena pitanja.

Korištenjem kvalitativnih i kvantitativnih metoda u ovom istraživanju, željeli smo triangulirati metodološke tehnike kako bismo istraživanju našeg problema pristupili s različitih aspekata te tako preciznije obuhvatili i objasnili političku participaciju i kompetencije mladih osoba u Republici Hrvatskoj premda zaključke rada temeljimo na kvalitativnim podacima s obzirom na ograničenost korištenih kvantitativnih metoda.

4. Nalazi

4. 1. Politička kompetencija

Jedno od polaznih pitanja u upitniku konstruiranom za ovo istraživanje bila je autopercepcija političke kompetencije kako bi se dobila informacija na temelju koje su se kasnije konstruirala pitanja za grupne intervjue. Pitani da procjene svoju političku kompetenciju na skali Likertovog tipa gdje je jedan 1 značilo nimalo, a 5 izrazito politički kompetentni, ispitanici su se uglavnom odlučili za srednju vrijednost (*grafikon 1*). Nalaz pokazuje tendenciju da većina mladih izjavljuje da im je politička kompetencija niska ili niža, odnosno da su svjesni vlastitog nepoznavanja demokratskih procesa u kojima bi trebali sudjelovati.

⁵ Jedno od ograničenja ovakvog odabira istraživanja je što je nemoguće provjeriti jesu li ispitanici uistinu poštivali kriterij življenja na području grada Zagreba od minimalno posljednje dvije godine koji su istraživači postavili. U upitniku je postavljeno pitanje *Živiš li u Zagrebu minimalno dvije godine?* što je označeno kao diskriminacijsko pitanje, odnosno ako je ispitanik označio odgovor "NE", ispunjavanje ankete za njega je bilo završeno.

Grafikon 1. Autopercepcija političke kompetencije mladih u Zagrebu

Ovaj nalaz potkrepljuju i nalazi grupnih intervjua, gdje su mladi izjavili da se ne smatraju politički kompetentnim osobama. Uglavnom se u intervjuima ispostavilo da se politička kompetencija izjednačava s političkim znanjem, premda je tu zamjetna razlika u obrazovanju. Studenti smatraju da je politička kompetencija načelna sposobnost i političko znanje, dok je taj zaključak manje prisutan među srednjoškolcima. Iz grupnih intervjua može se zaključiti da mladi poistovjećuju političko znanje s političkom kompetencijom (odnosno smatraju da je činjenično znanje vezano za demokratski sustav dovoljno za aktivno sudjelovanje), da vještine za sudjelovanje u društvu neki prepoznaju, dok stavove niti jedan od ispitanika nije spomenuo kao funkcionalnu dimenziju kompetencije.

Kako bi se uistinu vidjeli koliko su mladi politički kompetentni, u upitnik su unesena pitanja koja su trebala procijeniti njihovo političko znanje i na razini prepoznavanje pojmova (*tablica 1*), ali i na funkcionalnoj razini razumijevanja djelokruga tijela i sadržajnog poznavanja dokumenata (*tablica 2 i 3*).⁶

Tablica 2. Savjeti mladih su kakva tijela? (N=413)

Ponuđeni odgovor	Postotak	Frekvencija
Izvršna za pitanje mladih na lokalnoj razini	3,6	15
Izvršna za pitanje mladih na nacionalnoj razini	1,93	8
Ne znam	44,09	183
Savjetodavna na lokalnoj razini	36,80	152
Savjetodavna na nacionalnoj razini	13,32	55

⁶ Valja imati na umu da su podaci kvantitativnog istraživanja isključivo ilustrativne prirode u službi konstruiranja što pogodnijih pitanja na grupnim intervjuima. S obzirom da je uzorak nije slučajna, nije moguće generalizirati na cijelu populaciju mladih u Zagrebu već vrijedi isključivo za ispitanike koji su ispunili *online* upitnik, no i usprkos tome, on može biti indikator nekih pojava.

Tablica 3. Koji od navedenih dijelova nije dio *Gradskog programa za mlade* Grada Zagreba? (N=415)

Ponudeni odgovor	Postotak odgovora	Frekvencija
Aktivno sudjelovanje mladih u društvu	2	9
Informiranost, savjetovanje i mobilnost mladih	1,9	8
Ne znam	66,26	275
Obrazovanje i razvoj cjeloživotnih kompetencija	4,3	18
Prevenција nasilja među mladima	3,1	13
Rad s mladima i neformalno učenje	7,7	32
Socijalna uključenost i zdravlje	5,06	21
Zapošljavanje i stambeno osamostaljivanje mladih	9,39%	39

Nalazi pokazuju da mladi vrlo slabo poznaju temeljne pojmove politike za mlade na raspoznatljivoj razini, odnosno da ne prepoznaju postojanje nekih institucija i normativnih akata u visokom postotku. Iako je odgovor „ne znam“ po frekvenciji u sva tri prikazana slučaja najzastupljeniji, vidljivo je da je prvi sljedeći odgovor u pitanjima koja stipuliraju samo prepoznavanje onaj točan odgovor te je postotak odabira tog odgovora veći od odgovora u pitanjima koja se tiču supstancijalnog poznavanja materije (tablica 2 i 3). Na temelju tih rezultata *online* upitnika, u grupnim intervjuima na pitanja konceptualizacije samog savjeta mladih, njegovog djelokruga i članstva, izrazito mali udio ispitanika odgovorio je ispravno. Ispitanici u većini slučajeva nisu znali što je savjet mladih, niti tko ga čini. Od ispitanika koji su znali što je savjet mladih zamijećeno je poznavanje nekih od nadležnosti, no niti jedan ispitanik nije dao potpuni odgovor. Osim toga, ispitanici su na odgovor o gradskom programu za mlade većinom dali odgovor da nikad nisu čuli za postojanje istoga, a ako jesu, čuli su iz medija da ga Grad Zagreb nema. Na pitanja o tome što misle što bi dokument takvog naziva mogao sadržavati, odgovori se mogu grupirati u dvije kategorije: sudjelovanje mladih u društvu i obrazovanje. Niti u jednom grupnom intervjuu, niti jedan ispitanik nije anticipirao ijedno drugo područje. Time smo potvrdili nalaz iz *online* ankete koji pokazuje nisko poznavanje tematike *Gradskog programa za mlade*.

Grupni intervjui pokazali su i relativno visoku razinu vještina kod mladih potrebnih za sudjelovanje u demokratskim političkim procesima. Ispitanici su demonstrirali sposobnost kritičkog mišljenja (definiranog prema Beyer, 1995) pri pitanju o percepciji politike i opravdanosti različitih oblika političke aktivnosti. Osim toga, zamjetno je i visoka razina sposobnosti logičnog i induktivnog razmišljanja što se prema Audigieru (Žiljak, 2002) može okarakterizirati kao afektivna politička kompetentnost ili funkcionalna dimenzija vještina pri procjeni političke kompetentnosti građana. Nadalje, mladi su istaknuli poštenje, sposobnost, moralnost, etičnost odolijevanje korupciji kao odlike osoba koje bi se trebale baviti politikom. Ti odgovori komplementarni su stavovima kao funkcionalnoj dimenziji političke kompetentnosti čime se može zaključiti da mladi razumiju da politika trenutačno nije onakva kakvom bi trebala biti, no shvaćaju koje vrline političari i građani trebaju posjedovati da bi postala djelatnost usmjerena na dobrobit građana.

„Pa da (...) smatram da bi se puno više u školi trebalo baviti takvim temama jer politika kao takav predmet nije dovoljan i nije samodostatan da bi se netko o tome mogao razgovarati na tom nivou na kojem bi zapravo trebalo. Mislim da to sve ostaje na nekoj razini opće kulture a ne zapravo, trebalo bi nadilaziti tu razinu.“

Iva, studentica

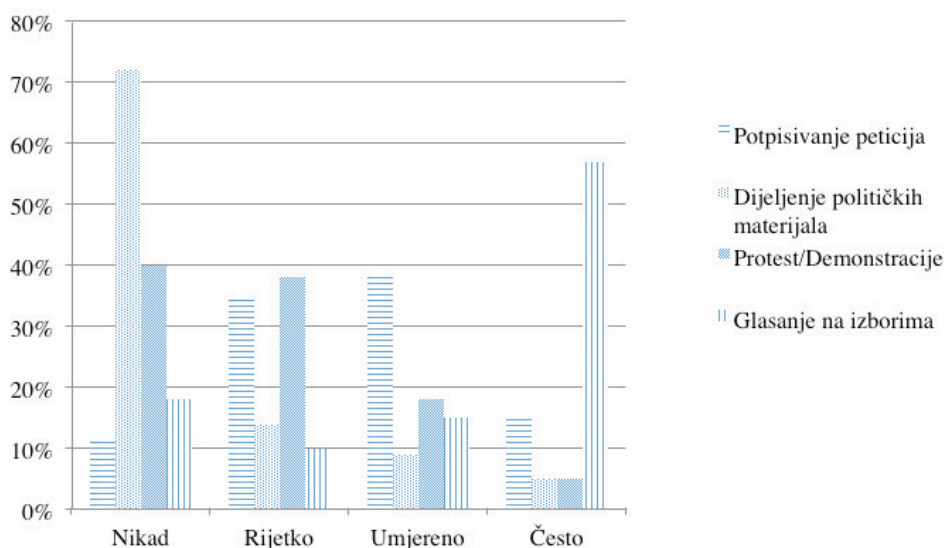
Posljednji nalaz koji ćemo spomenuti, a koji je eklatantno razvidan u analizi intervjua su agensi razvijanja političke kompetencije. Analiza je pokazala kako gotovo 80% mladih smatra da je formalni obrazovni sustav ishodišno mjesto razvijanja politički kompetentnih građana. Smatraju da je škola ta koja mora potaknuti razvoj sposobnosti za aktivno sudjelovanje u društvu i politici među mladima. Stariji ispitanici ističu da je politika i gospodarstvo predmet na kojem su najviše učili o temama pokrivenima u grupnim intervjuima, no da je to nedovoljno. Drugi agensi uključuju medije i vršnjačku edukaciju.

Prezentirani podatci pokazuju da je prva postavljena hipoteza (*Mladi u Zagrebu nisu politički kompetentni*) djelomično potvrđena. Naime, iz rezultata je moguće zaključiti da su, iako mladima kronično nedostaje političkog znanja, ostale dvije funkcionalne dimenzije političke kompetencije zastupljene u značajnom broju.

4. 2. Politička participacija

Kao što je ranije istaknuto, istraživački nalazi političke participacije na nacionalnoj razini pokazuju da mladi razmjerno slabo sudjeluju u politici, bilo u formalnoj, bilo u neformalnoj. Rezultati istraživanja na uzorku mladih Zagrepčana pokazuju da taj uzorak slijedi nacionalne tendencije po tom pitanju (vidjeti *grafikon 2*). Pitanje koje je postavljeno u upitniku ističe četiri najčešća vida formalne i neformalne političke participacije (Ekman i Amnå, 2001) te rezultati demonstriraju da uglavnom ne prakticiraju ove vidove participacije. Potpisivanje peticije, aktivnost koja zahtjeva izrazito niski angažman, posebice *online* peticije, najpopularniji je vid neformalne političke participacije.

Grafikon 2. Grafički prikaz političke participacije uzorka mladih u Zagrebu prema najčešće korištenim sredstvima političke participacije

Ove podatke potvrđuju i nalazi intervjua u kojima su ispitanici svoju participaciju ocijenili niskom, a na pitanje koje vidove su ikad koristili, istaknuli su uglavnom potpisivanje peticije te proteste na drugom mjestu. Posebno je zanimljiv istraživački nalaz koji kaže da gotovo 60% ispitanih mladih često glasuje na izborima (u grupnim intervjuima s obzirom da je uzorak uglavnom bio sastavljen od maloljetnih osoba, taj broj nešto je niži, no od svih koji su na posljednjim izborima imali pravo glasovanja, njih 73% je izjavilo kako je izašlo na izbore). Taj je podatak komplementaran nalazima s nacionalne razine gdje je 67% mladih uglavnom i potpuno spremni su glasovati na izborima i 66% potpisivati peticije (Ilišin i Spajić-Vrkaš, 2013). Ovim podacima samo je djelomično potvrđena druga hipoteza te se može zaključiti da među mladim u Hrvatskoj i na lokalnoj razini Grada Zagreba i na nacionalnoj razini nema razlike u učestalosti korištenja formalne i neformalne političke participacije.

Daljnjom analizom rezultata pokazano je da osobe višeg stupnja obrazovanja kao i starije mlade osobe češće se odlučuju aktivno uključiti u politiku; glasanjem na izborima, sudjelovanjem u protestima i demonstracijama, potpisivanjem peticija i slično (vidjeti *tablicu 4*), ali s obzirom da mlađe osobe, tj. osobe ispod 18 godina ni ne mogu, primjerice, glasati na izborima – to može biti objašnjenje dobivene korelacije između dobi i političke participacije.

Tablica 4. Prikaz korelacija razine političke participacije s varijablama stupnja obrazovanja i dobi

	Stupanj obrazovanja	Dob
Razina političke participacije	0,361**	0,465**

** $p < ,001$

Za pretpostaviti je da članstvo u političkoj stranci diferencira utječe na zainteresiranost i aktivnost mladih za političku i socijetalnu sferu. Iz tog razloga provjerili smo utječe li članstvo u političkoj stranci na sudjelovanje u neformalnim vidovima političke participacije. Rezultati prikazani u *tablici 5* nam pokazuju kako osobe koje su članovi neke političke stranke, izvještavaju o većoj razini političke participacije, tj. češće su od osoba koje nisu članovi neke političke stranke sudjelovali u peticijama, izborima, prosvjedima i slično.

Tablica 5. Deskriptivne vrijednosti i rezultati T-testa za razinu političke participacije ovisno o članstvu u bilo kojoj političkoj stranci

		N	M	SD	T-test	<i>p</i>
Politička participacija	član političke stranke	47	19,21	3,617	8,105	,001
	nije član političke stranke	368	14,25	3,995		

Zaključno, mladi u Zagrebu razmjerno malo politički participiraju, a kada participiraju to ovisi o obrazovanju, dobi i članstvu u političkoj stranci. Osim toga, formalna politička participacija relativno je visoka, dok je potpisivanje peticija, kao aktivnost koja zahtjeva najmanji angažman najpopularnija među njima. Činjenica da kvantitativne nalaze gotovo u stopu prate nalazi kvalitativne naravi daje na vrijednosti istraživačkim rezultatima.

Rezultati istraživanja zagrebačke mladeži pokazali su da je ona relativno politički nekompetentna, odnosno da joj nedostaju manifestna i latentna politička znanja koja bi ih kapacitirala za daljnje djelovanje u društvenoj i političkoj sferi. Zanimljiva je činjenica da mladi imaju razvijene vještine, a još i više stavove o političkom djelovanju, no razina njihove informiranosti priječi im sudjelovanje. Upitnik je otkrio da čak 43% ispitanika ne zna kome se obratiti s upitom ili pritužbom o njihovim pravima i problemima, dok većina ispitanika u grupnim intervjuima navodi policiju kao adresu za pritužbe, no ističu nevoljkost stvarnog obraćanja. Vidljivo je da mladi ne participiraju dovoljno u društvu i politici, ne poznaju institucije i normativne akte kojima su mladi u cilju djelovanja, niti znaju kako ostvariti svoja prava. Time sami sebe stavljaju u nepovoljan položaj.

Povrh svega rečenoga, važno je naglasiti introspektivnost mladih. Oni naime prepoznaju svoje neznanje, čak i ispravno identificiraju potencijalne izvore znanja koje im nedostaje, što je posebno vidljivo u odgovorima u intervjuima, no ne čine mnogo da bi se informirali („Politika je dosadna i nešto čime se bave odrasli“; „Nemojte napisati da ne znamo ništa, evo znali smo da mladi sjede u savjetu mladih hahahah (...)“).

Premda mladi shvaćaju da je neformalno i informalno učenje način na koji mogu ostvariti svoja prava, najviše nade ipak polažu u obrazovni sustav kojeg pak ocjenjuju nedovoljno razvijenim za pružanje političkih kompetencija („Ne možete očekivati da to znamo, pa politiku imamo tek u četvrtom razredu“). Rečeno drukčije, čini se da mladima u Zagrebu politička kompetencija i politička participacija nisu pretjerano poželjne vrijednosti, odnosno da nemaju dovoljno motivacije za aktiviranjem i usvajanjem političkog znanja makar razumiju da im isto nedostaje. Ovaj nalaz moguće je pripisati konformizmu mladih što očito postaje strukturalna karakteristika nekih dijelova hrvatske mladeži (vidjeti Ilišin, 2005; Kovačić, 2014c)

U svjetlu svih istraživačkih nalaza ovog istraživanja nameće se pitanje kako povećati političku participaciju i političku kompetenciju mladih. U javnom diskursu, sve glasnije rješenje je uvođenje građanskog odgoja i obrazovanja u formalni obrazovni sustav. Građanski odgoj i obrazovanje postao je svojevrsni *Deus ex machina*, svemoguće rješenje gotovo svih problema mladih. To rješenje podupiru i ispitanici koji su u grupnim intervjuima istaknuli potrebu implementacije više sadržaja koji bi razvili političku kompetenciju/pismenost. Kako je sadržaj građanskog odgoja i obrazovanja koji razvija građanske kompetencije uveden u hrvatske škole, ostaje vidjeti koliko je on uistinu komplementaran potrebama koje su proizašle iz ovog istraživanja.

5. Zaključak

Cilj rada bio je konceptualizirati političku kompetenciju mladih u Zagrebu, objasniti razloge i niske kompetencije i niske participacije te objasniti percepciju mladih o ova dva pojma. Drugim riječima, ideja rada bila je dati doprinos proučavanju političke kulture mladih u Zagrebu. Provedeno istraživanje financirano je kroz projekt *NEOformalno – neformalno o formalnome* čiji je nositelj bilo Hrvatsko debatno društvo, a rezultati istraživanja pokazali su kako mladima nedostaje političkog znanja, no imaju razvijene vještine i stavove o politici. Ovakva nejednaka distribucija funkcionalnih dimenzija političkih kompetencija zanimljiva je u kontekstu političke kulture te je uputno nastaviti istraživati istu. Također, rezultati su pokazali kako razina političke participacije uzorka mladih u Zagrebu zaista je zabrinjavajuće niska te se kao razlog tome navodi nezainteresiranost mladih za politiku, njihova sumnja da mogu imati ikakav utjecaj na kreiranje politike te nepoznavanje mehanizama utjecaja. Rezultati ovog rada ukazuju na tendenciju da mladi u Zagrebu, analogno mladima u Hrvatskoj, uistinu ne rade razliku između formalne i neformalne političke participacije. Rezultati su, naime, pokazali kako su mladi skloni podjednako koristiti, tj. ne koristiti neformalne i formalne vidove političke participacije.

Rad na edukaciji mladih, bar prema nalazima ovog članka, i dalje treba biti jedan od imperativa hrvatske države. Premda je na temelju ovih podataka nemoguće generalizirati, sasvim se jasno pokazuje tendencija da mladi u Zagrebu, sredini koja se uglavnom koristi kao sinonim urbanog područja gdje je vrlo lako doći do informacija, unatoč svemu i dalje nisu kapacitirani za sudjelovanje u demokratskim procesima pa se time i suzdržavaju od participacije.

Bibliografija

- Agencija za odgoj i obrazovanje (2014): Odluka o donošenju programa međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole, http://www.azoo.hr/images/strucni2014/Graanski_odgoj-program-2014_08_104_2019.pdf (2. studenoga 2014.)
- Almond, G. A. i Verba, S. (1963): *The Civic Culture: Political Attitudes in Five Western Democracies*. Princeton, NJ: Princeton University Press
- Beyer, B. K. (1995): *Critical Thinking*, Chicago: Phi Delta Kappa
- Checkoway, B. (2011): What is youth participation? *Children and Youth Services Review*, 33 (2): 340-345
- Dahl, R. (1998): *On Democracy*, New Haven, CT: Yale University Press
- Dalton, R. J. (2011): *Engaging youth in politics: debating democracy's future*, New York: International Debate Education Association
- Delli Carpini, M. X. i Keeter, S. (1996): *What Americans Know About Politics and Why It Matters*, New Haven, CT: Yale University Press
- Diamond, L. (1994) (ur.): *Political culture and democracy in developing countries: Textbook edition*, Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers
- Ekman, J. i Amnå, E. (2012): Political participation and civic engagement: Towards a new typology, *Human Affairs*, 22 (3): 283-300
- Galston, W. A. (1991): *Liberal Purposes: Goods, Virtues, and Diversity in the Liberal State*, Cambridge: Cambridge University Press
- Galston, W. A. (2001): Political knowledge, political engagement, and civic education, *Annual Review of Political Science*, 4(1): 217-234
- Golubović, Z. (2004): Autoritarno nasleđe i prepreke za razvoj civilnog društva i demokratske političke kulture, u: Vujadinović, D.; Veljak, L., Goati, V. i Pavićević, V. (ur.): *Između autoritarizma i demokratije: Srbija, Crna Gora, Hrvatska: knjiga II.: Civilno društvo i politička kultura*, Beograd: CEDIT, 233-247
- Gutmann, A. (1987): *Democratic Education*, Princeton, NJ: Princeton University Press
- Henn, M.; Weinstein, M. i Wring, D. (2002): A Generation Apart? Youth and Political Participation in Britain, *The British Journal of Politics i International Relations*, 4 (2): 167-192
- Ilišin, V. (2003): Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu, *Politička misao*, 40 (3): 37-57

- Ilišin, V. (2005): *Mladi Hrvatske i europske integracije*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu
- Ilišin, V. i Radin, F. (2007): Mladi u suvremenom hrvatskom društvu, u: Ilišin, V. i Radin, F. (ur): *Mladi – problem ili resurs*, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 13-39
- Ilišin, V. (2009): Skica za sociološki portret zagrebačkih studenata: uvod u istraživanje hrvatskih studenata danas, *Sociologija i prostor*, 46 (3-4): 221-240
- Ilišin, V. i Spajić-Vrkaš, V. (2013): *Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj* (prethodno istraživačko izvješće za projekt Ministarstva socijalne politike i mladih)
- Inglehart, R. (1988): The renaissance of political culture, *American Political Science Review*, 82 (4): 1203-1230
- Jackson, T. H. i Marcus, G. E. (1975): Political competence and ideological constraint, *Social Science Research*, 4 (2): 93-111
- Kovačić, M. (2014a): Politika za mlade – anatomija jedne javne politike, izlaganje na skupu Demokratski potencijali mladih, Zagreb, 23. listopada
- Kovačić, M. (2014b): *Prava mladih i participacija mladih u Hrvatskoj u europskom kontekstu*, dostupno na zahtjev autoru
- Kovačić, M. (2014c): Studenti kao društveni i politički faktor, *Političke perspektive*, prihvaćeno za objavu
- Krouse, R. i Marcus, G. (1984): Electoral studies and democratic theory reconsidered, *Political Behavior*, 6 (1): 23-39
- Lijphart, A. (1997): Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma, *American Political Science Review*, 91 (1): 1-14
- Miheljak, V. (2006): Slovenian Central Europe: Merely Meteorological or a Value Kinship, u: Klingemann, H.-D.; Fuchs, D. i Zielonka, J. (ur.): *Democracy i Political Culture in Eastern Europe*, London i New York: Routledge, 119-147
- Muller, E. N. i Seligson, M. A. (1994): Civic culture and democracy: the question of causal relationships, *American Political Science Review*, 88 (3): 635-652
- Patrick, J. J. (1977): Political Socialization and Political Education in Schools, u: Renshon, S. (ur.): *Handbook of Political Socialization: Theory and Research*, New York: The Free Press
- Popkin, S. L. i Dimock, M. A. (2000): Knowledge, trust, and international reasoning, u: Lupia, A.; McCubbins, M. i Popkin, S. L. (ur): *Elements of Reason: Cognition, Choice, and the Bounds of Rationality*, New York: Cambridge University Press, 214-238
- Rajani, R. (2000): *The Case for Youth Participation*, neobjavljeni rad
- Rajani, R. (2001): *The participation rights of adolescents: A strategic approach*, New York: UNICEF

- Rosanvallon, P. (2008): *Counter-democracy: Politics in the Age of Distrust*, Cambridge: Cambridge University Press
- Sartori, G. (1970): Concept misformation in comparative politics, *American Political Science Review*, 64 (4): 1033-1053
- Sartori, G. (1987): *The theory of Democracy Revisited*. Chatham: Chatham House Publishers
- Sherrod, L.; Torney-Purta, J. i Flanagan, C. (ur.). (2010): *Handbook of research on civic engagement in youth*, New York: Wiley Press
- Smiley, M. (2007): Democratic Citizenship: A Question of Competences, u: Elkin, S. L. i Soltan, K. E. (ur.): *Citizen Competence and Democratic Institutions*, University Park, PA: Penn State University Press, 371-384
- Šalaj, B. (2011). Politička pismenost mladih u Hrvatskoj: Teorija i istraživanje u Bagiće, D. Odgaja li škola dobre građane? Zagreb: GONG i Fakultet političkih znanosti, pp 8-22
- Šiber, I. (1992): Politička kultura i tranzicija, *Politička misao*, 29 (3): 93-110
- Vujčić, V. (1999): Politička kultura i politička struktura: odnos političke kulture, strukture i demokracije (I. dio), *Politička misao*, 36 (1): 113-139
- Walther, A.; Hejl, G. M.; Jensen, T. B. i Hayes, A. (2002). Youth transitions, youth policy and participation. *State of the Art Report. Research Project YOYO*.
- Žiljak, T. (2002): Načelo građanstva i obrazovanje odraslih, *Politička misao*, 39 (1): 109-127

“I know that I don’t know anything”: Political Competences and Political Participation among Zagreb Youth

MARKO KOVAČIĆ

Institute for Social Research in Zagreb
marko@idi.hr

IVANA VRBAT

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb
ivanavrbat@gmail.com

Researchers have always found young people interesting as an indicator of the state of a society. Attitudes, values, competences and behavior of young people are considered a sort of litmus paper that can adequately explained wider social tendencies of a given society. This paper analyzes political competencies and political participation of Zagreb youth. Political competencies and political participation are two characteristics of quality of functioning of consolidated democracies. It is therefore important to monitor and develop them in order to achieve a more effective political system. With a combination of qualitative and quantitative research techniques, the authors contextualize those two structural dimensions of the political life of young people. Hence, this paper explains political competences and political participation in reference to contemporary literature in this field. The results of a survey conducted on a sample of 411 young people in Zagreb, together with the results of five group interviews with high school and university students, demonstrate low level of understanding of roles and factors of youth policy. The authors argue that young people are discouraged to participate in community and political life because of such low understanding of politics.

Keywords: youth, political participation, political competences, Zagreb